

Inhoud:

Verpachting groot en klein veer Elsloo - Rekem 1756	1
Historie, handel en scheepvaart langs de de Maas (deel III)	6
Toneelvereniging "De Vriendenkring"	18
Onkruid!	25
De klokken van de St. Augustinuskkerk te Elsloo	30

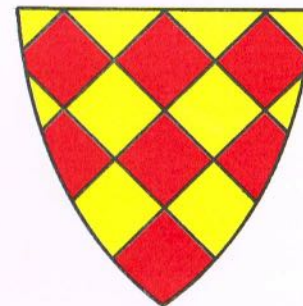
Heemkundesnippers is een uitgave van de Heemkundevereniging Maas-streek, gevestigd te Stein.

Secretariaat Heemkundesnippers:

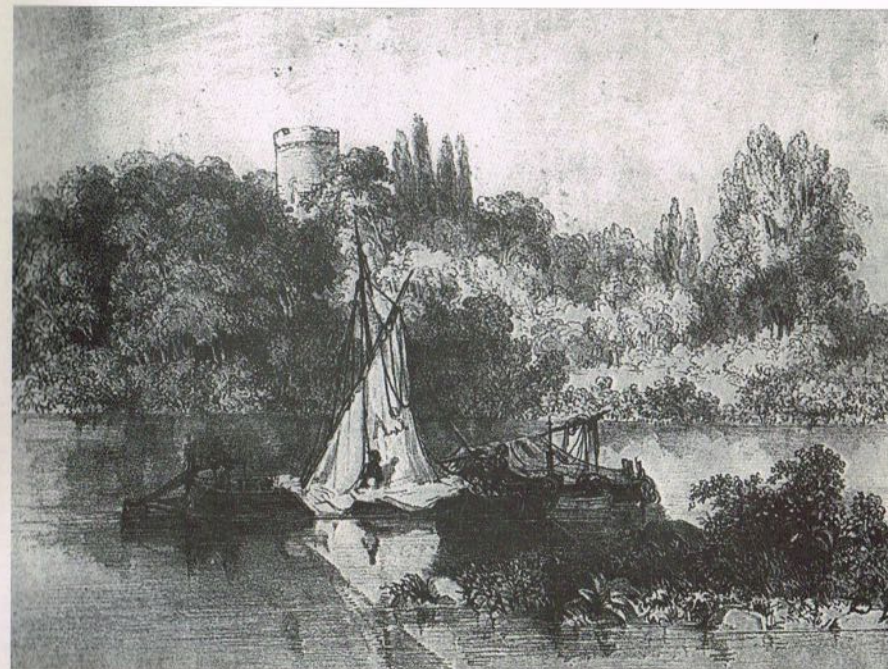
L.H. Schreurs
Heirstraat 40
6181 HM Elsloo
Tel: 046-4371983

P.H.A. van Os
Dross. Saldenstraat 11
6181 ER Elsloo
Tel: 046-4372787

Bankrekening t.n.v. Heemkundesnippers Maasstreek:
Rabo 11.41.21.362 (giro van de Rabo bank: 1048855).

Heemkundesnippers Maasstreek

Juni 1996, nr. 20

Voorplaat: Scheepjes op de Maas met op de achtergrond de donjontoren van het kasteel in Stein (litho van H. Borreman, 19de eeuw?).

Redactie:
Mr. F. van der Bruggen (eindredacteur)
P.H.A. van Os
R.P.A. Paulussen
H. Rouvroye
L.H. Schreurs
J.W. Sizoo

ISBN: 90-70692-25-2
ISSN: 0920-9107

Verpachting groot en klein veer Elsloo - Rekem 1756

Louis Schreurs, sectie Geschiedenis en Genealogie

In de 17de en 18de eeuw waren er tussen Maastricht en Venlo vrijwel geen bruggen of doorwaadbare plaatsen. Het verkeer over de Maas moest dus met veerponten plaats hebben. Het "hebben" en exploiteren van een veer was een recht van de Heren aan weerszijde van de rivier. Zij verpachtten dit recht (zoals zovele andere heerlijke rechten). Van de akten van dergelijke verpachtingen zijn er niet veel tot onze dagen doorgedrongen. De akte van de verpachting dd. 7 oktober 1756 van het veer tussen Elsloo en Rekem (Reckheim) is niet alleen in dat opzicht een waardevolle uitzondering, maar bovendien is zij nogal gedetailleerd, zodat zij de dagelijkse gang van zaken laat zien. Eerder werd deze akte - overigens zonder toelichtingen of commentaar - afgedrukt in De Maasgouw van 1910 (pag.13 e.v.)

Conditien en voorwaarden op welcke alhier tot Elsloo op heden den 7e Octobris 1756 ten meestbiedende verpacht word het groot en cleyn veer op de Maase tusschen Elsloo en Reeckhem door de Rentmeesters van beijde genadige Heeren.

- 1. Ten eersten dat het groot en cleyn veer mits desen uytgegeven ende verpacht word voor drye achtereen volgende jaaren stedigh ende vast beginnende desen toust met den 31 deses maents Octobris 1756 'smiddaghs ten twaelff uren ende te eyndigen den 31 Octobris des jaars 1759, insgelycken s' middaghs ten twaelff uren.*
- 2. Dat ieder hooghsel niet minder sal wesen als vyff guldens.*
- 3. Dat den aennemer tot genoeg en contentement van beyde genadige Heeren inwendigh dry dagen binnen de respectie Heerlyckheden sal moeten stellen goede ende suffisante cautie, soo voor alle toevallen en ongelucken te gebeuren aen het veer door desselfs onagtsaemheyd, als voor de goede en prompte betalingen van den pacht, dewelcke alle dry maenden met quartalen sal moeten geschieden, op paene van expiratie deses toust ter keuse en optie der Heeren uytgevers.*
- 4. Dat in sooverre den aennemer in gebreke bleef van de voorscreven cautie op den voorscreven tyd te presteren, hetselve groot en cleyn veer*

andermaal sal worden uytgegeven, sullende denselven moeten instaan ende promptelyck opleggen het geene het alsdan minder mochte worden verpacht.

5. Dat den pachter ter exclusie van alle andere sal overvaeren alle luydens te voet ende te peerd, wagens, karren, groot en cleyn ende voorts alles watter voorvallen sal, onder den loon daartoe staende: Te weten van het overvaeren van eenen persoon met cleyn water twee oort, soo het water gelycs boord is eenen stuyver, van een peerd offte koeve vyf stuyvers, van een eenspannige karre ongeladen thien stuyvers ende geladen vyffthien stuyvers, van eene dubbelde geladene karre twee schellingen, van eenen carosse offte vaartuygh met twee peerden twee schellingen, met dry peerden twee en een halve schellingen, met vier peerden dry schellingen en met ses peerden vier schellingen, van het hondert verckens, schapen, gansen off desgelycks twee en een halve schellingen ende indien het water gelycx boord is offte storm van wint, alsdan naer discretie.

6. Dat aen den pachter met het ingaen van het eerste jaar deses toust sal versorgt worden een tweezydigh dackbertje, om op hetselve geduerende desen toust geplackt te houden het tarief van den veerloos in het Duytsch en in het Fransch door een der Rentmeesters getekent sulx aen beyde de zyden van de Maase offte ten minsten aen die zyde, waer het veer gesloten gehouden word, ter plaetse aen hem te designeren. Ende dat ingevalle het voorscreven tarief door regen, wint offte andersints affgewaeyt offte affgeruckt mochte wesen, hy pachter op syne costen een ander exemplaar sal versorgen en bij een der rentmeesters terstont sal moeten brengen ten einde van teekeninge en wederop- plackinge ontrent welck hy suymigh gevonden wordende den tyd van tweemaal vier en twintigh uren verbeuren sal eene amende van dry goudgulden ten behoeve beyde genadige Heeren promptelyck executabel.

7. Dat in cas den pachter bevonden wordt meerder gebeurt te hebben als gelyck voorscreven is, hy boven de restitutie van het meerdergebeurde, ieder reise vervallen sal wesen in eene amende van acht goud gulden promptelyck executabel en ten behoeve als voor.

8. Den pachter sal geobligeert wesen het veer wel te bewaaren met de brugge ende hetselve gesloten te houden aen eenen paal aen de zyde

daar het gebrocht word, sulx tegens het affbreeken der dievens en moetwilligers alsoock tegen den ysganck ende hoogh water op paene van daarvoor te moeten instaan.

9. Ingevalle den pachter naarlatigh gevonde wierde van het veer alle dagen s'avonts met den sonnen onderganck te sluyten ende in sekerheid te stellen, sal den selven telckens vervallen wesen in eene amende van eenen gulden ten behoeve als voor.

10. Den pachter sal verplicht wesen beyder jurisdictien heeren, vrouwen, kinders, officiers ende Dienaers te voet offte peerd, ook derselver carossen, wagens ende karren geladen offte ongeladen offte ietwes hun aengaen magh over te vaeren sonder eenigen loon daarvoor te kunnen praetendeeren en sal den pachter tot het overvaeren van het groot veer moeten stellen ten minsten vier bequaeme mannen offte soo veel als er noodigh sullen wesen op paene van te vervallen in eene amende van dry goudgulden ieder reyse ten behoeve als voor.

11. Den pachter sal gehouden wesen het groot veer op syne eygene costen te onderhouden soo met hetselve te stoppen, tarren als andersints, en hetselve t'allen tyde te reynigen en schoon te houden ende sal verplicht wesen het voorscreven veer alle jaaren ten minsten tweemaal in droog weder te tarren, sulx in den maend van April en Augusti daer aen doende ten minsten eene halve aame tarre, ende de respective rentmeesters adverteren als wanneer het getart is, om te examineeren off sulx naer behooren gedaen is, en in cas den pachter suymigh bleve van hetselve veer naar behooren te laten stoppen en tarren, sal het aen eenen der respective rentmeesters (: den voorscreven pachter acht dagen te bevorens vermaent hebbende :) vrystaen hetselve veer door de timmerlieden behooryck te laten repareren stoppen ende tarren sulx tot costen en schade van den pachter, den welcken by expiraie deses toust hetselve veer wel gerepareert en gestopt aen den respectieve rentmeesters sal moeten overleveren.

12. Indien den pachter beyderzyds Heeren offte andere passanten t'zy op d'eene of d'andere zyde een vierdel ure lanck soude komen te laten staen en wachten, sal denselven t'elcke reyse vervallen in eene amende van eene ducaat promptelyck executabel ten proeyffte als voor.

13. Niemand van beyde de zyden sal vermogen in wat maniere offte op wat praetext het oock zy iemand onder de beyde heerlyckheden overvaeren op paene van confiscatie haerder ponte en bovendien vervallen zyn in eene amende van ses goudguldens ten proffyte als voor, ten welcken eynde by publycque affixie in beyde de heerlyckheden de interdictie ende waarschouwinge sal worden gerenoveert.

14. Den aennemer sal gehouden wesen alle jaeren by het betalen van het eerste quartaal aen de respective Rentmeesters te voldoen het gewoone ceelgeld van syne pachtpenningen, te weten een oort van den gulden, ende sal gehouden wesen immediatelyck naar de verpachtinge copie van dese conditien te nemen, mits betalende den schryffloon, sulx opdat hy van den inhoud geene ignorantie en praetendere.

En is het groot en cleyn veer ingeset door Willem Alberts ter somme van vierhondert dertigh guldens. Ende is verbleven aan Willem Alberts voor vyffhondert dertigh guldens. (was geteekent) L. van Hees, rentmeester tot Elsloo, J. Metzner drossard, G. H. Lebens rentmeester, F. van Laer drossard, Willem Alberts, Peter Bovens schepen, Hendryck Geurts, schepen.

Per copiam L. van Hees rentmeester tot Elsloo.

Toelichtingen:

stedigh: van kracht; toust: pacht (van 3 jaren of veelvoud daarvan); hooghsel: opbod; contentement: tevredenheid; suffisante cautie: voldoende waarborg; op paene van expiratie: op straffe van het eindigen van de pacht; promptelyck: onmiddellijk; ter exclusie: bij uitsluiting; oort: munt ter waarde van 1/80 van een gulden; stuyver: zilveren munt van 1/20 (hollandse) gulden; schelling: oude zilveren munt ter waarde van 3/10 gulden;

naer discretie: naar billijkheid nader te bepalen; dackbertje: tarievenbord onder afdakje; designeren: aanwijzen; suymigh: nalatig; amende: boete; promptelyck executabel: direct uitvoerbaar; in cas: ingeval; restitutie: teruggeven; ieder reise: iedere keer; geobligoord: verplicht; beyder jurisdictien: van beide rechtsgebieden; praetenderen: eisen; tarren: teren; eene halve aame tarre: een halve aam teer (een aam is, afhankelijk v.d. plaats, ong. 150 liter); adverteren: waarschuwend mededelen; praetext: voorwendsel; ducaat: hollandse gouden handelsmunt van 5 gulden en 15 stuivers;

op paene van confiscatie haerder ponte: op straffe van verbeurdverklaring van hun pont; by publycque affixie: met openbare aanplakking; interdictie: verbod; gerenoveert: hernieuwd; gewoone ceelgeld: gebruikelijke opcenten; immediatelyck: onmiddellijk; ignorantie: onwetendheid; praetenderen: voorwenden; per copiam: voor eensluidend afschrift.

Commentaar (Ferd van der Bruggen)

I. Hoewel het niet duidelijk is omschreven, moeten we ervan uitgaan, dat de pachtsom, die Willem Alberts moest betalen (F.530,-) voor drie jaar, de gebruikelijke termijn van een toust, gold. Dit betekent een pacht prijs van rond F.0,59 per werkdag. Dit bedrag moest dan met oortjes en stuivers bij elkaar worden verdiend; daarna kwam er voor Alberts en zijn gezin pas brood op de plank.

II. Maar dan moesten eerst nog de kosten van het onderhoud van het groot veer (art.11) door hem worden gedragen. Volgens art. 10 moet hij op het groot veer (en waarschijnlijk niet alleen bij het overzetten van de Heren, hun families en dienaren) nog tenminste vier stevige mannen ter beschikking hebben, die uiteraard ook hun loon moesten ontvangen. Conclusie: het zal ten huize Alberts geen vetpot zijn geweest.

III. Bij nalatigheden e.d. vervallen ten laste van Alberts hoge boetes aan de Heren. Voor onze huidige begrippen staan de boetes niet in een passende verhouding tot de inkomsten van de pachter. Dit is echter in de 18de eeuw gebruikelijk bij allerhande verpachtingen. Opmerkelijk is ook dat de eerste keer dat zich een boeteclausule voordoet (art.6) gesteld wordt dat deze "ten behoeve van beyde genadige Heeren " is; in de volgende artikelen worden de Heeren niet meer expliciet genoemd, maar komt kiesheidshalve de omschrijving "ten behoeve als voor" !

IV. Van de uitdrukking "water gelycs boord" weet ik nog geen goede verklaring te geven. De vrachtprijs is dan hoger; dit kan zijn a. omwille van een gevaarlijker situatie (het water staat door zware belading van de pont tot aan het gangboord) of b. de grotere afstand die moet worden afgelegd (het water staat aan de beide hoge oevers (de boorden) van de Maas).

Historie, handel en scheepvaart langs de Maas (deel III)

Piet van Os, sectie geologie

In dit derde en laatste deel van de serie over de Maas wordt de periode vanaf ca. 1800 tot in de huidige tijd behandeld. In de Heemkundesnippers No. 18 en 19 werd een beeld gegeven van de voorafgaande periodes.

Het tijdsbeeld vanaf ca. 1800

Uit de enorme hoeveelheid materiaal van de geschiedschrijving van de 19de en 20ste eeuw een tijdsbeeld weer te geven, passend bij het onderwerp van dit artikel, was een bijzonder boeiend maar nogal tijdrovend karwei. Want al snel heb je een halve meter boeken voor je op het bureau staan en hol je hebbertig achter allerlei aanverwante zaken aan. Als men de ontwikkeling van de mensheid gedurende de laatste eeuwen de revue laat passeren, dan ziet men een steeds versnellende uitbreiding van kennis en wetenschap. De toepassingen daarvan veranderden onze wereld totaal. Zo zien we het einde van de kleine feodale, geheel zichzelfverzorgende gemeenschappen, de opkomst van de industrie, een explosieve bevolkingsgroei en het ontstaan van een "wereld-huishouding", waarin alles en iedereen van elkaar afhankelijk is. Natuurlijke en woeste gebieden maakten plaats voor menselijke bewoning en de opkomst van de stad was fenomenaal. In 1800 waren er ca. 25 miljoen stedelingen, in 1980 ca. 2,5 miljard! Wereldomvattende gevolgen van deze ongekende groei, zoals de aanslag op het milieu, hangen dreigend boven onze hoofden. Men kan stellen, dat iemand die nu tachtig is, meer om zich heen in de wereld en maatschappij heeft zien veranderen dan bijv. iemand die in het jaar 1700 eeuwen oud zou zijn geworden.

In 1800 telde Nederland ca. 2 miljoen inwoners en België ca. 3,4 miljoen; Limburg 140.000, waarvan 50.000 in Zuid-Limburg en 900 in de toenmalige gemeente Elsloo. Ons land had toen veel overeenkomst met de tegenwoordige ontwikkelingslanden. Tijdens de Franse Tijd waren handel en scheepvaart, de kurk waarop ons land dreef, verloren gegaan. Epidemieën, oorlogen, hongersnoden, stropende bendes, ondemocratisch bestuur en armoede waren steeds terugkerende rampen. De gemiddelde levensverwachting bedroeg nog geen vijftig jaar.

In de rivierengebieden stonden bijna jaarlijks t.g.v. de kwetsbaarheid van de dijken grote delen tot ver in het voorjaar onder water. Landbouw en veeteelt

waren in vergelijking met de middeleeuwen wel verbeterd door o.a. het toepassen van diepploegen en een grotere verscheidenheid aan gewassen, maar dit had nog niet overal ingang gevonden; kunstmest en bestrijdingsmiddelen waren nog onbekend. Behoorlijk bestrate wegen waren zeldzaam (slechts ca. 500 km in Nederland) en de overige verbindingen bestonden uit zand- en kleiwegen, die 's winters en na neerslag vaak onbegaanbaar waren. Het vervoer van goederen en personen ging, indien mogelijk, bij voorkeur via de waterwegen (trekschuit). De kar met paarden of ossen en de diligence verzorgden het vervoer buiten de vaarwegen.

De kosten van het vervoer waren in die tijd zeer hoog en, als we de lagere koopkracht in rekening brengen, vele en vele malen hoger dan nu. Dit blijkt duidelijk uit de onderstaande tabel (bewerkt naar F. Filarsky):

Vergelijking van de kosten van het goederenvervoer in de periode 1830-1850 t.o.v. 1990. (cijfers in guldens per ton/km)

	periode 1830-1850 omgerekend naar het prijsspeil van 1990	1990
vervoer per schip :	0,38	0,03
spoorwegen :		
paardenspoorweg	1,32	
stoomspoorweg	0,75	
moderne spoorwegen		0,04
wegvervoer :		
over verharde wegen	2,55	0,08
over onverharde wegen *	4,73	

* verkeer op onverharde wegen was 2x zo duur als op verharde wegen, omdat hierbij meer trekdieren nodig waren en men langer over een traject deed.

Uit het overzicht blijkt, dat het vervoer per schip vele malen goedkoper was dan over de weg; dat had een enorme invloed op de keuze van vestigingsplaats voor industrie en nijverheid. Er zijn nog meer aardige conclusies uit deze tabel te trekken, maar dat laat ik graag aan het begrip en interesse van de lezer(es)

over. Ook uit andere gegevens blijkt, dat de vergelijking van de kosten van het personenvervoer tussen de diligence en de trekschuit duidelijk in het voordeel van de trekschuit uit viel (3x goedkoper).

Dat reizen duur was zien we ook aan het feit, dat men met een modaal daginkomen van ca. f0,80, men in 1850 slechts ca. 20 km kon reizen!

De ontwikkeling van de Maasvaart in de 19de eeuw

Koning Willem I, bijgenaamd de koning-koopman, stond na 1815 met zijn regering voor de taak de economische malaise, vooral in Nederland, om te buigen. Nederland, België en Luxemburg waren een korte periode één natie (1815-1839), een land met grote verschillen op allerlei gebieden. Naast handel en scheepvaart had Nederland een meer agrarische economie, terwijl in België en Luxemburg industrie en mijnbouw belangrijk waren (het Luikse industriebekken was in de eerste helft van de 19de eeuw het grootste van het vasteland van West-Europa).

Door de tegenstellingen op het gebied van taal, volksaard en godsdienst, inmenging van Frankrijk en het eigenzinnig optreden van Willem I, scheidde België zich in 1830-1839 van Nederland af. Toch heeft Willem I grote invloed gehad op de economische ontwikkeling van België en Nederland, omdat hij met grote voortvarendheid voor die tijd enorme verbeteringen aan het vaarwegennet tot stand bracht.

Onder zijn bewind werden ca. 800 km nieuwe vaarwegen aangelegd en verbeterd (o.a. kanaal Brussel-Charleroi; Zuid-Willemsvaart; kanaal Gent-Terneuzen; Noordhollands kanaal; Apeldoorns kanaal). Tegelijk werd er een begin gemaakt met de aanleg en verbetering van de landwegen.

Met de bevaarbaarheid van de Maas was het begin van de 19de eeuw slecht gesteld. De jaagpaden waren door achterstallig onderhoud en de veelvuldige overstromingen in een erbarmelijke staat of zelfs helemaal verdwenen. De talrijke eilanden, de zandbanken en de periodiek lage waterstanden maakten scheepvaart bijzonder moeilijk.

's Winters stond er vaak een zo sterke stroming, dat verkeer stroomopwaarts niet mogelijk was.

Omdat het Luikse industrie- en mijnbouwgebied toen een ongekende bloei en expansie beleefden (machinebouw, kolen- en ijzerproductie, glas- en kristalfabricage), ontstond er een grote behoefte aan verbetering van de Maas. Immers Nederland, Duitsland via de Rijn en Frankrijk waren grote afzetgebieden die over de Maas bereikt konden worden. Ook voor Limburg betekende een verbeterde Maasroute meer kans voor het vestigen van industrie, voor handel en verkeer.

Echter, de stand van de waterbouwkunde en techniek was in het begin van de 19de eeuw nog ontoereikend om een Maaskanaliserie te realiseren. In plaats daarvan werden een aantal alternatieven uitgevoerd. Ten noorden van Maastricht werd de Zuid-Willemsvaart aangelegd en in België werden de obstakels in de vaargeulen zo goed mogelijk verwijderd en de jaagpaden verbeterd.

Het tracé van de Zuid-Willemsvaart begon bij 's-Hertogenbosch en liep naar Maastricht via Veghel, Helmond, Nederweert en Loozen. Dit tracé had het voordeel, dat gebruik gemaakt kon worden van een gedeelte van het "Canal du Nord" en het voedingskanaal Maastricht-Loozen uit de Franse Tijd (zie kaartje). Het kanaal was 123 km lang en 20 sluizen overwonnen het hoogteverschil van ca. 40 m tussen 's-Hertogenbosch en Maastricht. Het kanaal was in eerste opzet geschikt voor schepen met een laadvermogen van 250 ton, die met lijnpaarden of mensenkracht werden voortbewogen. Ondanks het gemis aan technische hulpmiddelen werd het in een zeer korte tijd gerealiseerd (1823-1826), kostte 4,6 miljoen, ontsloot oostelijk Noord-Brabant en maakte de vaarweg naar Rotterdam ca. 90 km korter in vergelijking met de Maasroute. Het is geheel met veel mankracht en met behulp van paarden aangelegd.

De meest toegepaste werkwijze ging als volgt: mannen schepten de grond uit de vaargeul in manden, daarna brachten vrouwen deze op de naastliggende dijken, alwaar het door paarden werd aangestampt en verdicht (tijdens het beschrijven van dit in onze ogen primitieve gedoe dacht ik even aan een TV-documentaire, waarin bij een recent waterbouwkundig werk in China nog op bijna dezelfde wijze gewerkt werd!).

Vanuit Maastricht wilde men aansluitend een kanaal parallel aan de Maas naar Luik aanleggen; de uitvoering werd echter vertraagd door de afscheiding van België en pas in 1850 gerealiseerd.

Ondanks dat de Maas in het tracé Luik-Roermond meestal slecht bevaarbaar was, waren er toch perioden waarin de waterstand gunstig was, zodat de Maas gebruikt kon worden. Vooral in de periode vanaf 1840 zien we een toename van het verkeer over water.

In een korte periode heeft zelfs een raderstoomboot een lijndienst onderhouden tussen Maastricht, Roermond en Venlo. Hoewel de stoomboot alleen aanlegde in de bovengenoemde steden, was het ook mogelijk om door middel van een sloep in de tussenliggende plaatsen op te stappen. In bijgaande gedeelten uit het vaarreglement krijgt men een aardige indruk van de kosten en bijzonderheden van deze beurtvaart, waaraan helaas, o.a. door de verslechterende van de bevaarbaarheid van de rivier, maar een kort leven was beschoren:

REGLEMENT

OF DE

DIENT DER STOOMBOTEN

LANGS DE MAAS,

TUSSEN MAASTRICHT EN VENLO,

TOEGEHORENDE AAN DE HEREN

BONHOMME EN SEYDLITZ.

TE MAASTRICHT.

ARTIKEL 1.

De dienst zal zoodanig geregeld worden, dat het vertrek en de aankomst der Stoombooten plaats hebben op de volgende wijze :

MAANDEN.	DAGEN EN UREN VAN VERTREK.	DAGEN EN UREN VAN AANKOMST.
WOENSDAG, VRIJDAG EN ZONDAG.		
Januarij,	Van Maastricht 7 ure voormiddag.	Te Roermonde 11 ure voormiddag.
Februarij,	— Roermonde naar Venlo 11 1/2 ure voormiddag.	Te Venlo, 1 1/2 ure namiddag.
October,	— Venlo naar Roermonde 2 ure namiddag.	Te Roermonde, 5 ure namiddag.
November en Decemb.	MAANDAG, DONDERDAG EN ZATURDAG.	
	Van Roermonde naar Maastricht 7 ure voormiddag.	Te Maastricht, 4 ure namiddag.

ART. 2.

De vrachtprijzen zijn als volgt :

	VOOR PASSAGIERS.			VOOR GOEDEREN.	
	In het Paviljoen.	1 ^{ste} Kajuit.	2 ^{de} Kajuit.	Vrachtgoederen per 100 ponden.	Geldspenen of gedeelde papieren geldswaarde pr 1000 gulden.
Van Maastricht naar Roermonde v. v.	f. 3 50	f. 2 50	f. 1 75	f. 0 80	f. 1 50
Van Roermonde naar Venlo v. v.	1 50	1 00	0 75	0 45	1 00
Dus van Maastricht naar Venlo v. v.	f. 5 00	f. 3 50	f. 2 50	f. 1 25	f. 2 50

MAASTRICHT,

DRUKKERIJ VAN A. J. KOYMANS, OP DE MARKT.

1846.

Hierboven kopieën van het reglement op de dienst der stoomboten uit 1846

artikel 2 (vervolg):

Voor de tusschen beide gelegene plaatsen, zal de vracht in evenredigheid worden geregeld; doch in geen geval minder, dan een vierde van den prijs, voor de geheele overvaart van ieder traject. Kinderen beneden de tien jaren betalen de helft van de tariefprijzen voor passagiers en desgelijks ook de in uniform gekleede militairen beneden den rang van Officier, wanneer zij de tweede plaats nemen.

artikel 4 (gedeeltelijk):

Het vertrek der Stoomboot uit Maastricht, Roermond of Venlo zal door het luiden der klok, welke zich op de Boot moet bevinden, ten minste tien minuten vooraf, aangekondigd worden, en deze aankondiging herhaald tenminste twee minuten voor dat vertrek.

artikel 9 (gedeeltelijk):

De Stoombooten zullen moeten voorzien zijn van goede en bekwame touwen, ankers, kettingen, pompen en al wat verder voor de veilige en behoudene vaart vereist wordt,....

Artikel 12 :

Buiten de drie bovengenoemde Steden zullen de Booten geene vaste aanlegplaatsen onder weg behoeven te houden; hetwelk evenwel niet verhinderd dat onder weg, passagiers aan boord zullen kunnen worden opgenomen mits deze opnemng zoodanig geschiede, dat daaruit geen gevaar te duchten zij.

Artikel 19 (gedeeltelijk) :

De reizigers, welke plaats nemen in het palvillioen of in de eerste kajuit, zullen zich kunnen ophouden over het gehele dek, doch die van de tweede kajuit zullen geen gebruik kunnen maken dan van het dek daarboven.

Artikel 21 :

Het tabak rooken zal alleen zijn toegelaten op het dek, doch ook daar niet anders dan met een dopje op de pijp. Van voetstoven met vuur zal men zich nergens kunnen bedienen.

Artikel 25 :

De Ondernemers zullen zorgen dat de reizigers met de meeste bescheidenheid, door de manschappen der Boot, worden bejegend en hetzelfde zal wederkeerig door de reizigers omtrent de personen op de Boot geplaatst, moeten worden in acht genomen.

Tot zover een greep uit het reglement, dat in elke ruimte van de boot moest worden opgehangen.

De strijd om het Maaswater

Na de definitieve afscheiding in 1839 was België meteen begonnen met de aanleg van de Kempenkanalen, afgetakt vanaf de Zuid-Willemsvaart bij Boicholt en met zijtakken naar Hasselt en Turnhout (gereed in 1846). Daardoor was - via deze kanalen, de rivieren de Kleine Nete, de Rupel en de Schelde - Antwerpen vanuit Luik (moeizaam) bereikbaar. Al spoedig daarna werden de Kempische kanalen gebruikt om de grootschalige ontginningen van woeste gronden in de Kempen te bevoeien. Toen dit areaal steeg tot ca. 18.000 ha, onttrok men zoveel water aan de Maas (via de Zuid-Willemsvaart en het kanaal Luik-Maastricht), dat tijdens de toch al precaire lage waterstand in de zomermaanden de scheepvaart stroomafwaarts van Luik vaak onmogelijk werd. De lokale pers meldde in die tijd: "de Maasschipperij kwijnt en handel en nijverheid lopen tengevolge hiervan terug".

Wat betreft de waterwegen zijn er tussen België en Nederland van oudsher altijd problemen geweest (Schelde-kwestie) en deze wateraftappingen deden de strijd weer hoog oplopen.

Na moeizaam politiek overleg werden in het tractaat van 1863 de wateraftappingen gelimiteerd, echter moest Nederland toestaan dat België water aan de Maas zou blijven onttrekken. De Maasvaart, vooral tussen Luik en Roermond, bleef daardoor achteruit gaan.

Het leek er veel op dat men van regeringszijde weinig belangstelling had en de zaak op zijn beloop liet. In België daarentegen was al in 1880 de Maas tot aan de Franse grens gekanaliseerd (21 stuwen met sluizen); rond 1900 was zij ook d.m.v. kanalen en kanalisatie in Frankrijk met de Moezel, Marne en Saône in verbinding gebracht.

In de tweede helft van de 19de eeuw was het in Limburg met de industrialisatie nog maar magertjes gesteld. Petrus Regout vestigde in Maastricht een keramische industrie (1834), maar daarbuiten heerste nog landelijke rust. In 1880 telde Luik evenveel inwoners als geheel Zuid-Limburg (135.000). Men bleef hoofdzakelijk agrarisch ingesteld en men boerde op kleine bedrijfjes, die naar verhouding slechts geringe overschotten voor de handel en verkoop produceerden. Het was een wankel economische basis; als misoogsten en ziektes onder het vee optraden, was het armoe troef. Vele kleine boeren en landarbeiders trokken de Duitse grens over om daar op de grote boerenhoeven, in de baksteenfabricage en de mijnen te gaan werken. Zo werkte in de jaren 1870-1880 ca. 40% van de totale Steinse bevolking over de grens.

Ook de opkomst van de stoomspoorwegen (Maastricht-Aken 1853; Maastricht-Hasselt 1856; Maastricht-Luik 1861; Maastricht-Venlo 1867) en de trend om tot het bouwen van grotere schepen voor de binnenvaart over te gaan

hadden een negatieve invloed op de Maasscheepvaart. (Het gemiddeld laadvermogen van schepen op de Zuid-Willemsvaart bij Maastricht in 1840 was ca. 42 ton; in 1870 ca. 80, in 1900 ca. 170; in 1930 ca. 250; in 1970 ca. 450 en in 1995 ca. 700 ton).

Toch hebben de lokale overheden van Maastricht en de gemeenten langs de Maas samen met hun politieke voormannen (o.a. W.H. Nolens) in herhaalde acties en petities aan het landsbestuur getracht verbeteringen te forceren. Als voorbeeld van zo'n petitie, gesteld in de toen gebruikelijke gezwollen stijl, volgt hier een gedeelte uit een brief van de burgemeesters van bijna alle Grensmaasgemeenten aan de Minister van Waterstaat in 1898, nadat weer een plan tot verbetering was uitgesteld :

....."Nog pijnlijker wordt deze teleurstelling gevoeld, nadien de bewoners der gehele Maasstreek reeds met vreugde vervuld waren bij de tijding dat van Regeeringswege zoo verblijdende plannen tot verbetering van het vaarwater waren beraamd en dat daardoor het vooruitzicht om onzen schoonen Limburgschen Stroom weder te herschapen tot een bron van welvaart zoo als die was tot voor de wateraftappingen. Als wij zoo nog dikwerf bij den haard, den bevaarbaren tijd der Maas herdenken, dan kunnen we onze bejaarde vaders en moeders zien weenen over het verlies der bedrijvige bron die de natuur aan ons geschonken heeft, en dat is niet zonder redenen, want als men iets verloren heeft dan voelt men eerst de waarde ervan, en werkelijk niemand zal ontkennen dat eene bevaarbare rivier onschatbare voordeelen aanbrengt"

Ondertekend o.a. door J.L. van Mulken, L.Goossens, P.N. Strijkers, de toenmalige burgemeesters van resp. Elsloo, Stein en Urmond.

De kolen gaven de doorslag

Rond de laatste eeuwwisseling werden zowel in de bodem van Belgisch als van Nederlands Limburg grote voorraden steenkool aangetoond. In een snel tempo werden daarna mijnen in bedrijf genomen. In de periode 1900-1935 steeg de produktie van de Zuid-Limburgse mijnen naar ca. 14 miljoen ton jaarlijks. Onze mijnen waren de meest produktieve (per man per dienst), moderne en veilige mijnen in West-Europa. Ook de produktie van andere delfstoffen zoals grind, zand, klei, bruinkool, kalksteen nam in omvang toe. Eveneens waren de moderne landbouw, groenten- en fruitteelt en diverse industrieën in opkomst. Dit alles maakte de uitgave van grote sommen rijksgeld

voor de Maasverbeteringen ook politiek acceptabel. De regering werd vanuit het bedrijfsleven en lokale overheden geprest tot actie. Een bijzondere rol speelden daarbij de zgn. "Maasverenigingen", die vanaf 1908 in bijna elke plaats langs de Limburgse Maas waren opgericht.

Grote hoeveelheden kolen werden per spoor vervoerd (de Ned. Spoorwegen waren dan ook in eerste instantie tegen de Maasverbeteringen), maar het schip bleef het aantrekkelijkste en goedkoopste vervoermiddel voor bulkproducten.

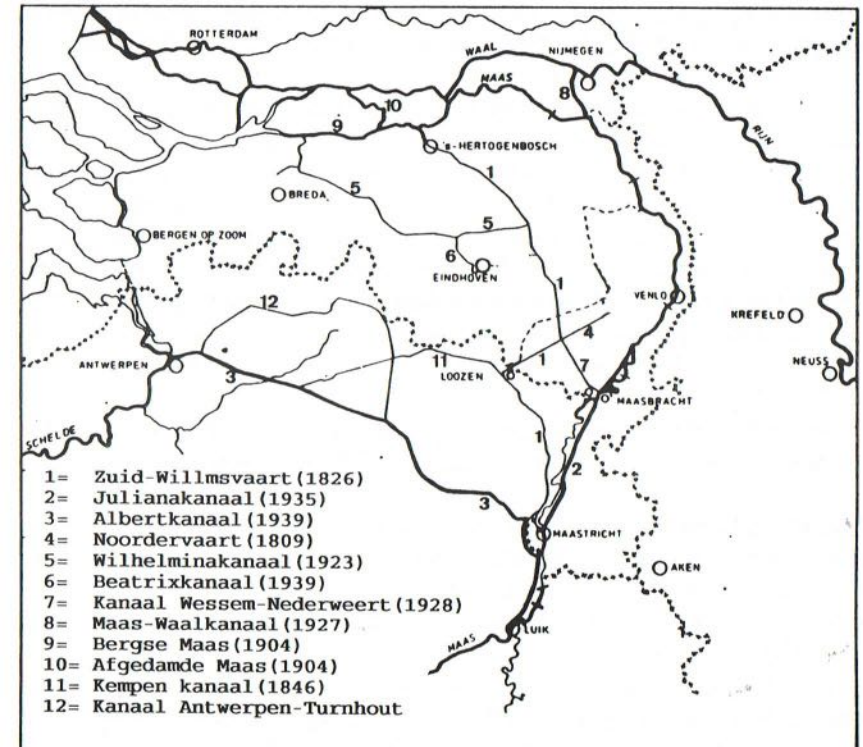
Dat in het begin van de 20ste eeuw de vaart op de Grensmaas nog niet helemaal verdwenen was, wordt feitelijk bevestigd door de scheepsmeldingen in het grenskantoor te Wessem, waar in de periode 1900-1930 nog ca. 450 schepen per jaar werden geregistreerd. De vaart liep toen niet altijd even vlekkeloos, zo vertelde ons "meister" Pesch(88) uit Elsloo; hij kon zich nog goed kon herinneren dat in zomer van 1916 de boot van schipper Van Ingen uit Maashees tijdens lage waterstand bij Elsloo vastliep. Mogelijk waren het de muurresten van het oude kasteel in de Maas, die hem parten speelden. Hij zat vast, tot in de late herfst opkomend hoogwater van de Maas het schip losmaakte.

Enkele bekende families in de huidige gemeente Stein, die als schippers of loodsen actief waren, zijn o.a. Vranken, Devooi, Berghs en Zeegers.

In 1912 legde een Belgisch-Nederlandse commissie voor de kanalisering van de Maas haar plannen op tafel en deze plannen omvatten o.a. het verdiepen van de kanalen naar Antwerpen tot een vaardiepte van 3.0 meter en het verminderen van de sluizen van 24 tot slechts 14 stuks, zodat de verbinding naar Antwerpen verbeterd werd met het doel dat het meeste Belgische scheepsverkeer van en naar Luik via Antwerpen zou lopen.

Een slechts beperkte kanalisatie van de Grensmaas zou dan de weg naar Duitsland vanuit België voor grotere schepen minder aantrekkelijk maken. Nederland wenste echter een kanalisatie van de Grensmaas, die haar geschikt zou maken voor de grote schepen, die toen al op de Rijn naar Duitsland voeren. Antwerpen wilde echter dan als voorwaarde, dat een Maas-Rijn-kanaal werd aangelegd zodat ze haar concurrentiepositie t.o.v. Rotterdam kon verbeteren. Hoewel de Nederlandse regering hiermee in principe accoord ging, onderbrak het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) de onderhandelingen. In 1915 besloot Nederland onafhankelijk van de Belgen een begin te maken met de kanalisatie van de Maas tussen Grave en Maasbracht, het verbinden van de Zuid-Willemsvaart met de Maas via het kanaal Wessem-Nederweert en het graven van het Maas-Waal- kanaal.

Na de oorlog was de politieke verhouding tussen België en Nederland zo verslechterd (vooral door de Belgische annexatie-beweging, die Limburg en Zeeuws-Vlaanderen bij België wilde inlijven op grond van historische grenzen), dat verdere onderhandelingen om de Grensmaas (Maastricht-Maasbracht) te kanaliseren in 1920 werden afgebroken.

De Maas en aansluitende kanalen

Nederland besloot daarop in 1921 een kanaal langs de Grensmaas aan te leggen voor schepen tot 2000 ton, het Julianakanaal met grote overlaadhavens in Born, Maasbracht en Stein. België ging toen ook zijn eigen weg en startte met de plannen voor de bouw van o.a. het Albertkanaal.

Rivieren, kanalen, stuwen en sluizen (zie kaartje)

In 1883 was Rijkswaterstaat reeds begonnen met het afsluiten van de natuurlijke verbinding van de Maas met de Waal door het graven van de Bergse Maas

en daardoor de rivier een eigen monding naar zee te geven. Dit had tot doel de opstuwing in de Maas t.g.v. hoge waterstanden in de Waal te elimineren. Door deze opstuwing ontstonden in het verleden overstromingen in het Brabantse en Gelderse Maasgebied en de wisselwerking van beide rivieren op elkaar belemmerde tevens de ijsafvoer. In 1904 werd dit werk gerealiseerd. Men sloot de verbinding met de Waal bij Heusden af en door een kort kanaal bij Heusden en een sluis bij Andel bleef deze Maasarm naar de Waal nog bevaarbaar.

De in 1915 aangevangen Maaskanalisatione vanaf Maasbracht tot Grave omvatte het bouwen van stuwen met sluizen te Linne, Belfeld, Sambeek en Grave(1929). Het graven van het Maas-Waalkanaal (1927) en het kanaal Wessem-Nederweert (1928) realiseerde de verbindingen met de Waal en de Zuid-Willemsvaart.

Vanaf Maasbracht bracht het Julianakanaal (1935) Maastricht in verbinding met de gekanaliseerde Maas. De vaarroute bij Maastricht werd verbeterd door het bouwen van de stuw bij Borgharen (ook nodig voor het op peil houden van het Julianakanaal), het verbeteren van de engte bij de St.Servaasbrug, het uitdiepen en verbreden van de rivier door de stad waardoor de Heugemse overlaat in 1932 kon worden afgesloten. Deze overlaat was, zoals ook de overlaten in Noord-Brabant (o.a. de Beerse overlaat), een verlaging van de oever waardoor bij hoog water het water een uitweg had om gebieden en dijken tegen ongecontroleerde overstromingen te beschermen.

Daarnaast werd een nieuwe ruimere verbinding met de Zuid- Willemsvaart tot stand gebracht door het graven van een tweede verbindingkanaal met sluis (Bosscheveld) en een verbinding met het Kanaal Maastricht-Luik met de Maas bij St.Pieter d.m.v. een sluis.

De doorvaart naar Luik bleef echter door de zgn."Stop van Ternaaien" nog beperkt tot schepen van ca. 600 ton i.v.m. afmetingen van de sluizen. Na moeizame en langdurige onderhandelingen met België werd in 1961 besloten om een nieuwe sluis voor schepen van 2000 ton te bouwen en vandaaruit een korte vaargeul naar de Maas aan te leggen zodat deze "Stop" werd opgeheven en een onbelemmerde doorvaart naar Luik mogelijk werd. Het kanaal vanaf Ternaaien door Maastricht werd daardoor overbodig en is nadien gedempt.

Volledigheidshalve moet vermeld worden, dat na de kanalisatie van de Maas nog een groot aantal kleinere verbeteringswerken werden uitgevoerd o.a. het afsnijden van een aantal grillige bochten van de rivier stroomafwaarts van Grave, waardoor de vaarweg met ca. 20 km kon worden ingekort en de Beerse overlaat in 1942 kon worden gesloten. Hierdoor werd ca. 25.000 ha land-

bouwgrond in het Brabantse rivierengebied beschermd tegen regelmatig terugkerende overstromingen.

Ook het graven van het lateraal kanaal bij Roermond met sluizen te Heel, de bochtafsnijding bij Boxmeer en het verdubbelen en vergroten van de sluizen verbeterden de route. De stuw met sluis in Lith zorgde voor meer vaardiepte van het stuk Grave-Lith en met de vernieuwing van de sluis bij St.Andries met verdieping van de toe-en afvoer naar Maas en Waal en de uitdieping van de Amer waren belangrijke werken aan de Beneden-Maas uitgevoerd.

Bij Lith (1990) en Linne (1989) werden waterkrachtcentrales gebouwd.

Met het Grensmaasplan en andere natuurprojecten (zie Heemkundesnipers 12), het plan Boertien II ter beveiliging van het overstromingsgevaar, de plannen om de vaarroute te verbeteren en over de gehele lengte voor duwbakvaart en containervaart geschikt te maken neergelegd in het project Zandmaas-Maasroute (dit zou o.a. kunnen betekenen dat het Julianakanaal 10 tot 20 m verbreed gaat worden en dat de bocht bij Elsloo wordt verruimd) zijn grote werken, die nu reeds in uitvoering zijn of die in de nabije toekomst worden gestart.

Het zal immers een zeer goede zaak zijn, dat er natuurgebieden ontstaan in dichtbevolkte gebieden en er een groter gebruik van het vervoer over water kan worden gerealiseerd ter ontlasting van het wegverkeer en ten gunste van de positieve milieueffecten, die daarmee verband houden.

Bronnen en literatuur:

- H. Breurer, "Die Maas als Schiffahrtsweg", (Wiesbaden, 1969)
- C. Ponting, " Een groene geschiedenis van de wereld", (Amsterdam, 1991)
- A. Toffler, "De derde golf", (Utrecht, 1980)
- R. Filarski, " De kanalen van de koning-koopman" (Leiden, 1995)
- "De Maas, een dijk van een rivier", maandblad OTAR, 7/8, 1992)
- E. Regout, "De Maas en de Maasbrugkwesie", (Maastricht, 1896)
- "Regelement op de dienst der stoombooten", (Maastricht, 1846)
- H.Marijnissen en A. Raben-Fabels, "De weg over de grens" (Nijmegen, 1977)
- De Maasgouw, No.111 (1992).
- J. Schaepkens van Riemst, "De kanalisatie der Maas, een kwart eeuw van actie voor de bevaarmaking dezer rivier", (Maastricht, 1933)
- Diverse gegevens en publikaties van Rijkswaterstaat, Maastricht

Toneelvereniging "De Vriendenkring "

Harry Rouvroye, sectie Geschiedenis en Genealogie

Met het gereedkomen van het patronaatsgebouw aan de Dorpstraat, dat op 13 oktober 1913 werd ingezegend, ging een lang gekoesterde wens van het kerkbestuur in vervulling. Men beschikte nu over een ruimte, waarin velerlei activiteiten konden plaatsvinden. Tot "Directeur" werd benoemd kapelaan J.Hermans. De eerste activiteit was een toneelvoorstelling door enige dilettanten, waarvan de baten bestemd waren voor bestrijding van de onkosten van het gebouw.

De voorstelling werd gehouden op 9 november 1913 en op deze dag werd de toneelvereniging "De Vriendenkring" opgericht. De regisseur van de vereniging was altijd de kapelaan. Men ging met voortvarenheid te werk, want reeds op vastenavondzondag 22 februari en op dinsdag 24 februari 1914 werden met groot succes het toneelstuk in drie bedrijven "*Baldwin, kapitein ener roversbende*" en de klucht "*Jan Tijdgenoeg*" opgevoerd. De zitplaatsen voor het publiek bestonden uit houten balken die op fruitkisten lagen. De fruitkisten werden door Jac.Hendriks beschikbaar gesteld; hij vervoerde ook de balken die men leende bij aannemer Jean Lemmens in Beek, die de verbouwing van het patronaat had uitgevoerd.

De toneelvereniging was een mannenclub zoals toendertijd gebruikelijk in patronaatstoneel. Vrouwen kwamen in de toneelstukken niet voor; de moeders van de toneelfiguren waren meestal jong gestorven of verdwenen. Meisjes bestonden eenvoudig niet!

Na het uitbreken van de eerste wereldoorlog werden er allerlei beperkingen opgelegd in het openbare leven. Zo werden o.a. toneelvoorstellingen verboden en moest de toneelvereniging de uitvoering van het drama "*De martelaars der catacomben*" uitstellen tot vastenavondzondag 1915. De vergunning voor de uitvoering werd pas één dag van te voren uitgereikt door de commandant van de marechaussee uit Beek, die hiervoor te voet naar Elsloo kwam. De generale repetitie, die men op zaterdag hield, kon nog op het nippertje worden gehouden; als publiek werd de schooljeugd toegelaten, die voor de prijs van 1 cent kon genieten van de prestaties van de acteurs. Over eventuele uitvoeringen in 1916 is niets bekend, maar op kermiszondag in november 1917 werd met groot succes het drama "*Uitgeboet*" opgevoerd.

Een jaar later weer op kermiszondag in november, kort voor de wapenstilstand van de eerste wereldoorlog, werd het drama "*Robrecht van Maanderen*" gespeeld.

Zoals vorige jaren werd de schooljeugd toegelaten tot de generale repetitie tegen betaling van één cent.

De opbrengst aan entreegelden was f. 206,-, terwijl in de voorgaande jaren f. 150,- respectievelijk f. 180,- werden geïnd.

Men kon nu banken en stoelen kopen en hoefde geen beroep meer te doen op aannemer Lemmens uit Beek voor het lenen van balken. In 1919 werden twee drama's opgevoerd en wel met vastenavond "*De twee broeders*" en met de novemberkermis "*De onschuldig veroordeelde*". Op 9 november 1923 werd i.v.m. het tienjarig bestaan van de vereniging een groepsfoto gemaakt. Hierop zijn de spelers van het eerste uur vereeuwigd.

Zittend van links naar rechts: Jan van Gennip, Hub.Smeets, Willem Knoben, Jac.Collard en Sjo Gulikers.

Staan van links naar rechts: Louis Wouters, Sjang Driessen, Sjeng Lemmens, Martien Driessen, Thies Peters en Nic Claessen.

Behalve de drama's en kluchten werden ook wel kostuumstukken gespeeld, waarbij de teksten waarschijnlijk een kleinere rol speelden dan de kleren. De kleren werden geleend in het klooster van Schimmert, waar men over een grote collectie beschikte. Later huurde men ook kleren bij Fa.Ritzen in Aalbeek.

Omtrent de uitgevoerde stukken tussen 1923 en 1928 is niets bekend; wel het jubileumstuk dat bij het 15-jarig bestaan werd opgevoerd met de november-

kermis en dat "De Oceaanvlieger" heette. Bij die gelegenheid werd weer een groepsfoto gemaakt waarop de dan qua aantal flink gegroeide vereniging is vereeuwigd.

Zittend van links naar rechts: Frits Peters en Jac. Janssen.

Staande, eerste rij van links naar rechts: Harie Peters, Pie Pijpers, Ties Peters en kapelaan Houben, (regisseur)

Tweede rij: Willem Pesch, Jan Peters, Willem Knobens, Sjef Pijpers, Sjeng Houben en Sjeng Pijpers.

Derde rij: Ton Lenssen, Sjeng Driessen, Jan van Gennip, Harie Janssen, Chris van Es en Martien Driessen.

In de jaren hierna werden de volgende toneelstukken met veel succes opgevoerd: *Coeulius, Flip en Flap, Meneer Klaproos, De verdraaide sectie, De zoon van de tiran, Moppie de ongeluksvogel, Moppie voor de rechtbank, Kruis en kroon, Boer Janssen in de brand van Rome, Koppazek op carnaval, De grote daad, Moord in de herberg, Corruptie, De universele erfgenaam, Radio Mandjo, Zijn trots, Onder de paraplu, In twee uur genezen, De schurkenstreken van Scapin, Het circus komt*; verder meerdere stukken van Jan Grosveld zoals *De eikenboom* en *Bergafwaarts*.

Heropvoeringen van o.a. *Meneer Klaproos* werden ook gepresenteerd. De data van de uitvoeringen waren carnavalszondag en kermiszondag in november met generale repetities voor de jeugd op de zaterdagen.

De entreegelden voor volwassenen bedroegen 50 cent; ze werden bij het betreden van de zaal geïnd door kerkmeester Jan Lenssen, die na het begin van de voorstelling het geld in een linnen zak deed en vertrok; het toneelspel trok hem kennelijk niet aan.

De spelers werden na de voorstelling getraceerd op een kop chocolademelk en beschuit, die door de zusters uit het klooster werden verzorgd. Het spreekt vanzelf, dat de acteurs niet allemaal even grote talenten waren.

Altijd was er de souffleur die probeerde de heren aan de tekst te houden. Willem Knobens en Sjeng Houben waren spelers, die het makkelijk presteerden een bladzijde tekst over te slaan en daarmee hun medespelers op het verkeerde been te zetten. Anderszijds waren ze bijzonder vindingrijk en speelden makkelijk in op situaties, die hieruit voortvloeiden.

Sjeng Houben presteerde het eens om tijdens een drama, waarin hij Ton Lenssen reeds met een mes had vermoord, nadat deze moest hoesten, toe te voegen: "Wat, rochelt gij nog? sterf dan voor de tweede maal", terwijl hij met het mes toestak.

Bij kluchten kon dit tot bijzonder komische situaties leiden. Ook gebeurde het eens, dat een der spelers in de spanning van het moment een deur in de coulissen verkeerd opende en de hele decoratie scheef kwam te hangen. Bij kluchten verhoogde dit alleen maar de hilariteit. De spelers zelf veroorzaakten veelal groot plezier bij het publiek, als ze in kluchten optraden en bijv. in kinderklaren in de schoolklas zaten, terwijl ze al neiging tot corpulentie hadden en thuis vader waren van 5 tot 13 kinderen.

Bij de opvoering van *De Oceaanvlieger* had men het lumineuze idee om de piloot in een klein vliegtuig een paar meter boven de vloer van de Bühne te laten vliegen via een balk met katrol waaraan het vliegtuig met een touw was bevestigd. De generale repetitie verliep perfect, maar tijdens de uitvoering bezweek de constructie en maakte de piloot een perfecte noodlanding in de coulissen, waarbij deze werden beschadigd; het lachen was tot ver in het dorp te horen.

De decors werden gemaakt door Jan Driessen en vanaf 1928 door Willem Pesch geschilderd.

In november 1938 bestond de Vriendenkring 25 jaar. Men besloot dit te vieren met een uitvoering van Vondels meesterwerk "*Joseph in Dothan*".

Het was een bijzonder zwaar stuk en men trok Jan Wouters - "Jan van Makske" - aan om alles in goede banen te leiden. Jan Wouters genoot bekendheid in de toneelkringen als acteur en regisseur. Voor een volle zaal werd de uitvoering

op de zondagen 30 oktober en 6 november gegeven en de pers gaf onderstaande berichten over de feestelijkheden.

De nieuwe Mijnstreek:

In 1913 werd de toneelvereniging "De vriendenkring" opgericht door den Zeer Eerwaarde heer pastoor Thissen zg. Op 9 november van dat jaar werd in het pas opgerichte patronaat de eerste voorstelling gegeven van eenige blijspelen en 22 Februari 1914 werd opgevoerd het toneelstuk "Baldini". Sindsdien werden geregeld voorstellingen gehouden op kermiszonndag en vastenavondzonndag.

Achtereenvolgens waren regisseur de Zeer Eerwaarde Heeren Thissen zg, Wouters, Hermans, Alberts, Grubben, Houben en thans de Zeer Eerwaarde Heer Kapelaan Pelzer bijgestaan door de Heer J. Wouters. In de vereniging heerschte steeds een geest van onderlinge liefde en samenwerking. Niets was de jongens te veel. Veel arbeid was er te verrichten, niet alleen aan het toneelzelve, maar ook aan het gebouw, doch steeds werden er helpers gevonden om redding te brengen in den nood.

Wat de Vriendenkring beteekende en nog beteekent voor de parochie kunnen alleen zij tenvolle begrijpen die er nauw mee verbonden zijn. Door het geregeld samenkomen en samen oefenen met hun regisseur ging er een niet te onderschatten invloed ten goede uit op de jongens zelf. Invloed ging er uit op de bezoekers van de uitvoeringen, maar ook steunde de Vriendenkring op zeer belangrijke wijze het jeugdwerk in de parochie doordat alle baten voor het jeugdwerk werden besteed. En thans na 25 jaar is de geest nog steeds dezelfde.

Verschillende van de oprichters zijn nog actief lid en voor niets ter wereld zouden zij aan de vereeniging willen vaarwel zeggen. Gaarne volgen zij de moeilijke, maar toch echt gezellige repetitie's, al moeten zij soms bij wat late thuiskomst een niet van buiten geleerde rol hooren opzeggen. "Vriendenkring"! van harte bied ik U mijn gelukwenschen aan. Mijn gelukwensch aan de zilveren jubilarissen, maar ook mijn dank voor al het goede dat gij gedaan hebt.

Gaat voort op den ingeslagen weg en moge "Joseph in Dothan" dat ge thans gaat opvoeren de bekroning zijn van uwe 25-jarige beoefening der toneelkunst maar tevens de inzet van een nieuwe 25-jarige periode van nog grootere bloei.

J. Houben. Pastoor.

De Limburger Koerier:

30 - 10 - 1938

Ter viering van haar 25-jarig bestaan, dat Zondag werd ingezet met een plechtige Hoogmis gevolgd door een zeer drukke receptie, voerde de "Vriendenkring" voor een propvolle zaal Vondels meesterwerk op: Joseph in Dothan.

Een tweede opvoering heeft morgen plaats. Met de vertolking van dit drama mogen wij gerust verklaren dat de leden dezer 25-jarige club een meesterproef hebben willen afleggen en we voegen er direct bij: geslaagd. Dit is zeker de eenparige meening van de honderden die ruim 3 uur in volkomen stilte de lastige verzen van Vondel hebben trachten te begrijpen en geboeid werden door het beheerschte spel, dat sprekers en zwijgers "onder de knie" hadden. Daarnaast zullen ook zij tevreden zijn die meer aandacht hadden voor Vondel zelf en de zeggings van zijn verzen bestudeerden.

Het was dilettantentoneel, zoo zei vooraf vergoelijkend de Wel Eerwaarde Heer Kapelaan Pelzer. Soms waande men zich op de steenen banken van Valkenburgs openluchttheater - niet vanwege de zitgelegenheid - doch zozeer boeide het spel dat de vergelijking met beroepstoneel menigmaal kon doorstaan. Het was geen blijspel en ook geen drama zoals een dorp dat bij voorkeur graag ziet opgevoerd.

Toch gelooven we dat de "Vriendenkring", die gedurende haar bestaan herhaaldelijk getoond heeft mede te werken aan Elsloo's vooruitgang - zoals de Zeer Eerwaarde Heer Pastoor in zijn toespraak gaarne aanhaalde - met dit voor haar zeer zwaar werk de gemeente een dienst heeft bewezen.

Wij kunnen het bezoeken der reprise in ieder geval aanbevelen. Zoals reeds gemeld werd 's morgens een plechtige Hoogmis opgedragen voor levende en overleden leden van de "Vriendenkring" nadat des morgens allen ter Heilige Tafel waren genaderd.

Tijdens de receptie bleek de groote sympathie voor de jubileerende toneelclub. De burgerlijke en geestelijke autoriteiten en bijna alle Elsloosche vereenigingen waren vertegenwoordigd, terwijl verschillende voorzitters hun hulde van bloemen en een toespraak deden vergezeld gaan.

Een dochtertje van een der leden declameerde een toepasselijk gedicht.

Na de viering van het jubileum ging de vereniging gewoon verder met het uitvoeren van om de beurt drama's en kluchten, totdat in 1942 de Duitse

bezetter het uitvoeren van toneelstukken verbod. In 1945 na de tweede wereldoorlog werd de draad weer opgepakt. Er kwam een grote verandering, want de toenmalige pastoor liet toe dat de oude weg van het "patronaatstoneel" werd verlaten: de "Vriendenkring" mocht gemengd toneel gaan spelen. Dit was absoluut noodzakelijk, omdat de in 1939 opgerichte concurrerende toneelvereniging "Haslou", die in de zaal van M. Fredrix speelde, al vanaf het begin gemengd toneel opvoerde.

Er werden vele stukken in gemengde bezetting gespeeld, zoals *Het lied van Bernadette*, *De arme onder de trap*, *Genesius*, *De goede reis of de dode te paard*, *Zomerzothed*, *De brave moordenaar*, *Bij Heernonkel* en *Het geheim van dr Spencer*.

Bij moeilijke stukken werd aan de toeschouwers een korte uitleg van het stuk uitgereikt. In 1946 schonk de "Vriendenkring" aan het kerkbestuur drie koorstoelen; dit op verzoek van de pastoor, omdat hij vreesde dat zijn kerkmeesters een eigen vraag negatief zouden benaderen. In 1949 kwam het tot een tweejarige breuk met de parochiegeestelijkheid.

De oorzaak was, dat de toenmalige kapelaan die krachtens zijn functie directeur van het patronaat was, niets voelde voor dit werk; bovendien ging zijn interesse niet uit naar het regisseren van de toneelclub. Hij stelde zijn pastoor voor het patronaat te laten beheren door een commissie, waarin geen van de gebruikers van het gebouw zitting zouden hebben.

Dit was tegen het zere been van de toneelclub, die immers de kurk was waarop het gebouw dreef. De zaak werd tot bij de Bisschop aangekaart en na twee jaar en meerdere verzoeningspogingen werd een compromis bereikt, waarbij de toneelclub haar oude rechten grotendeels behield; de andere gebruikers moesten in zee met de toch benoemde commissie. Dit deed de toneelclub geen goed; bovendien nam de belangstelling af door de opkomende televisie en andere mogelijkheden van ontspanning.

De nekslag kreeg de vereniging, toen in Elsloo het Toernooi der Lage Landen werd georganiseerd en de beste toneelclubs van Nederland en België hun kunst kwamen tonen.

Eenzijds is dit bijzonder jammer, want de vereniging had per slot van rekening bijna 50 jaar voldaan aan de behoefte aan ontspanning en de bevolking van Elsloo heeft de activiteiten altijd zeer gewaardeerd; anderszijds was het patronaat volledig ongeschikt voor moderne ontspanningsmogelijkheden in de vorm van toneel.

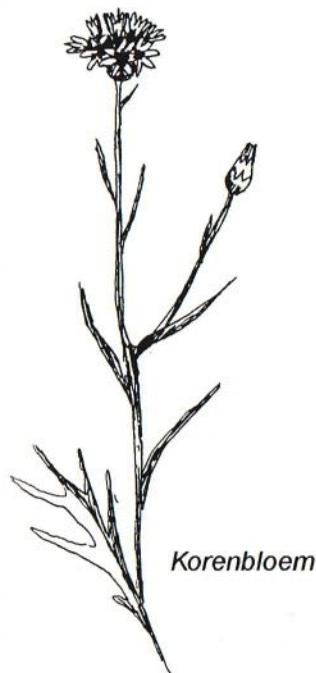
Onkruid! (deel I)

Antoinette Duijsters, sectie geologie

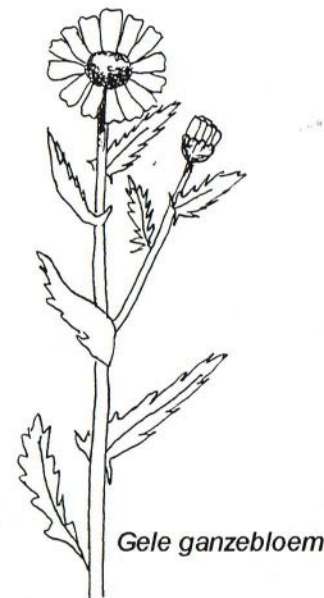
Onkruid, bestaat dat wel? We zullen eens kijken, wat hieronder wordt verstaan. Onkruiden zijn planten, die op een bepaalde plaats door mensen niet gewenst zijn en die op een andere plaats of door andere mensen vaak wel worden gewaardeerd. Met andere woorden: een plant wordt een onkruid, als ze op de verkeerde plaats groeit. Er zijn onkruiden met mooie bloemen, die nu ze er niet meer zijn, gemist worden, zodat er nu speciale akkeronkruidreservaten worden aangelegd. In twee afleveringen van dit artikel wil ik hieraan aandacht schenken.

Korenbloem. *Centauria cyanus*

De naam zegt het al: de Korenbloem was een van de meest algemene en opvallende akkeronkruiden. In Zuid-Limburg kwam ze in alle graanakkers voor. Maar bestrijdingsmiddelen en opschoning van het zaaizaad hebben ertoe geleid, dat de Korenbloem zeldzaam geworden is. De Korenbloem is een middelhoge slanke, grijsachtiggroene, eenjarige zomerbloeiër met felblauwe bloemen (cyanus komt van het Griekse kyanos, dat donkerblauw betekent).

Korenbloem

Gele ganzebloem

Bij wilde planten komen zelden andere kleuren voor, bij gekweekte planten des te meer. De Korenbloem, oorspronkelijk een Euraziatische soort, is als cultuurvolger een kosmopoliet (wereldwijd voorkomend) van de gematigde streken geworden.

Tijdens de ijstijden, toen in ons land een steppentoendra voorkwam, nam de Korenbloem daar een vaste plaats in. Naarmate het klimaat warmer werd en er bossen ontstonden, verdween de Korenbloem, om opnieuw met graan uit zuidoostelijke gebieden (sinds de middeleeuwen) naar Nederland te komen.

Gele ganzebloem, *Chrysanthemum segetum*

De wetenschappelijke naam betekent de goudsbloem (*chrysanthemum*) die in akkers (*segetum*) groeit. Dat duidt er al op, dat de uit het Middellandse zeegebied afkomstige en sinds de middeleeuwen in Zuid-Nederland voorkomende plant een opvallend akkeronkruid is. De Gele ganzebloem is een lage tot middelhoge blauwgroene, iets vlezige, onbehaarde plant. Ze kiemt in het voorjaar en bloeit in de zomer en herfst.

Vanwege haar vlamme gele bloemhoofdjes wordt ze ook vonkelaar genoemd. Ze was een gevreesd onkruid op lichte, kalkarme maar niet te zure, niet te natte zand-, leem-, en lössgronden. Ze komt zowel in graanakkers als hakvruchtakkers voor. Behalve in West- en Midden-Europa heeft ze zich ook weten te verspreiden in Noord-Amerika, Zuid-Afrika en Nieuw-Zeeland.

Door de komst van chemische bestrijdingsmiddelen en zwaardere bemesting is ze zeldzaam geworden. De Gele ganzebloem wordt gegeten door het vee en de zaden door vogels, die ze zo verspreiden. Ze komt tegenwoordig wel voor op omgewerkte spoor- en wegbermen, waar ze een paar jaar kunnen standhouden.

Echte kamille, *Matricaria rucitita*

In tegenstelling tot sommige andere akkeronkruiden heeft de uit Zuid-Europa afkomstige Echte kamille zich aan de gewijzigde groeiomstandigheden kunnen aanpassen. Als cultuurvolger heeft ze zich verspreid over het hele noordelijke halfrond, Australië en zuidelijk Zuid-Amerika. In Nederland komt ze vanaf de Romeinse tijd voor, oorspronkelijk in akkers, maar tegenwoordig in bermen en braakliggende terreinen. Dit is mogelijk, omdat de plant op veel soorten grond kan groeien.

De Echte kamille is een lage tot middelhoge, glanzend groene, eenjarige voorzomer- en zomerbloeiër, met een typische zoete geur. In de oudheid werd deze geur vergeleken met appels.

Daaraan ontleent ze haar naam; deze is via *Chamomilla* van het Griekse *Chamaimelon* afgeleid, wat grondappel betekent. *Matricaria* komt van *mater* (moeder); dus de betekenis is moederkruid. Ze heeft witte straalbloemen rond de gele bloemhoofdjes (deze zijn de eigenlijke bloemen).

Echte kamille heeft een grote faam als geneeskruid; ze is goed voor de spijsvertering en bij verkoudheden in een stoombad. Daarbij is kamillethee ook nog geurig en smakelijk. In Nederland komen vijf andere verwante soorten voor, die maar in kleine details verschillen en op dezelfde plaatsen kunnen groeien.

Akkerdistel, *Cisium arvense*

Nog een akkeronkruid, dat zich ondanks alle bestrijdingsmethoden heeft kunnen handhaven, is de Akkerdistel. De Akkerdistel is een hoge, onvolledige, overblijvende zomerbloeiër met een, op twee decimeter diepte kruipende, zich sterk horizontaal vertakkend wortelstelsel. Hieraan ontspringen verticale wortels waarvan de langste meer dan twee meter diep in de grond kunnen dringen. De wortels zijn nogal bros; bij beschadiging kunnen fragmenten van een decimeter tot nieuwe planten uitgroeien.

Verder verspreidt de plant zich via zaad. Deze eigenschappen maken dat de plant moeilijk te bestrijden is. Het blad is vrijwel niet gestekeld, als de plant

Echte kamille

Akkerdistel

tussen hoogopgaande planten (graanakkers) groeit of juist erg stekelig als de plant op open plaatsen (graslanden) staat. De bloemen zijn licht lila en de mannelijke bloemen zijn wat breder en langer dan de vrouwelijke. De in Eurazië inheemse Akkerdistel is een cultuurvolger van de gematige streken en in Nederland algemeen.

Blijkens archeologisch onderzoek komt ze sinds 3200 v Chr. voor. Ze groeit op zonnige plaatsen op bijna alle grondsoorten. De natuurlijke standplaats zijn de aanspoelgordels langs rivieren en zeearmen. Maar op bemeste en bewerkte akkers wil ze zich snel vestigen (arverse betekent akkerbewonend). Zolang de grond bewerkt wordt, is bestrijding moeilijk; alleen jarenlang niet bewerken helpt, want de plant heeft bewerking nodig. Voor kieming van de zaden zijn open, niet beschaduwde plekken noodzakelijk.

De plant is van belang voor insecten (ze bevat veel nectar) en voor vogels vanwege het zaad; ze is ook voor mensen eetbaar en de zaden bevatten olie.

Spiegelklokje, *Legousia*

Er zijn twee soorten Spiegelklokjes: Groot spiegelklokje, *Legousia speculum* en het Klein spiegelklokje, *Legousia hybrida*. Ze behoren tot de klokjesfamilie (Campanulaceae). Het zijn zeldzame en sterk bedreigde akkerplanten.

Ze zijn kalkminnende (kalkhoudende löss en kalkverweringsgrond) graanakkerplanten, die voornamelijk in Zuid-Limburg voorkwamen en zeer spaarzaam op andere plaatsen in Zuid-Nederland. Sinds de Romeinse tijd komen ze hier voor. Het zijn kleine eenjarige, vaak voor de winter kiemende plantjes.

Groot spiegelklokje

Klein spiegelklokje

De bloemen zijn roodviolet. De zaden zitten in een doosvrucht met in de bovenste helft drie ombuigende kleppen. De plant is slecht bestand tegen sterke bemesting en bestrijdingsmiddelen. Vroeger groeide deze plant met andere inmiddels uitgeroeide planten samen, zoals Naaldenkervel, Wilde weite en Wilde ridderspoor.

Hoe komt het dat deze onkruiden speciaal op akkers groeien? Hiervoor zijn enkele belangrijke redenen.

Op de eerste plaats wil de natuur alle grond waar dat maar mogelijk is met planten bedekken. Alleen waar het door klimaat in combinatie met de bodem (woestijnen, ijsbedekking) niet mogelijk is, groeien geen planten. Hoe snel deze bodembedekking gaat, is behalve in de tuin ook goed te zien op de zanden en grindbanken in de Maasbedding. Als in het voorjaar het waterpeil zover gezakt is, dat de banken droog komen, worden ze langzaam groen. Alleen bij langdurig hoogwater en sterke omwoeling kan het zijn dat ze een jaar onbegroeid blijven. Dit gebeurt ook, als een akker geploegd, of een tuin omgespit wordt; de in de grond aanwezige zaden beginnen meteen te kiemen om de bodem zo snel mogelijk te bedekken. In de natuur gebeurt dit, b.v. in steppen, door dieren. Grote kudden planteneters eten de planten (maaien) en woelen de grond om met hun hoeven.

Veel van onze akkeronkruiden komen, evenals veel voedingsgewassen, oorspronkelijk uit steppengebieden. Het zijn meestal eenjarige pioniersplanten, die snel kiemen, bloeien en zaad zetten. Gebeurt er niets, dan vormen deze planten een humuslaag, waardoor hier meerjarige planten kunnen groeien; dit gaat door tot de zogenaamde climaxvegetatie ontstaat, dit is het eindstadium van een vegetatie-ontwikkeling, die als er geen verstoring plaats vindt lang kan blijven bestaan. In onze streken is dat door de combinatie van bodem en klimaat een bos.

Een andere reden is dat in de natuur nooit planten van een soort een groot gebied bedekken, maar dat zij steeds met andere planten een plantengemeenschap vormen. In een natuurlijke situatie is er een evenwicht tussen de planten onderling en met de dieren die er leven. Een akker is dus een onnatuurlijke situatie en de natuur probeert dit dan ook te corrigeren door er andere planten dan de voedingsgewassen te laten groeien. Ook plagen vanuit de dierenwereld ontstaan doordat de natuur deze situatie wil veranderen.

Literatuur: Oecologische flora, delen 1 t/m 5.

Tekeningen: A. Duijsters.

De klokken van de St. Augustinuskerk te Elsloo

Ferd van der Bruggen, sectie Geschiedenis en Genealogie

In de Middeleeuwen en nog lang daarna hadden de kerken een centraler plaats in de dorpsgemeenschap dan nu. Dat gold niet alleen voor het geestelijk leven, maar ook voor de informatie die van daaruit aan de bevolking werd verschaft. Deze informatie werd verspreid door middel van een of twee klokken, niet alleen als oproep voor kerkelijke plechtigheden, maar ook bij gevaarlijke situaties zoals brand, overstroming, dreigende komst van een leger: er werd dan "de noodklok geluid". Het Angelusklokje gaf bovendien driemaal per dag enige indicatie van de tijd (torenuurwerken bestonden in de Middeleeuwen nog niet). Het bezit van een of meer klokken in de kerktoeren was voor een dorpsgemeenschap van groot belang; wel moest er veel geld voor bijeen worden gebracht en vaak duurde het dan ook lang voordat een klok kon worden aangeschaft.

Enkele jaren voor 1459 was de kerk van Elsloo, die in de onmiddellijke nabijheid van de toenmalige burcht vlak bij de Maas stond, bij een overstroming verwoest (zie hierover "Publications" 1870, pag. 18 ev.). De nieuwe kerk, gebouwd op de Maasberg, werd op 9 oktober 1459 geconsacreerd. Nu het kerkgebouw tot stand was gebracht, kon de bevolking gaan sparen voor een klok. In 1470 kon eindelijk een klok worden gegoten en in de toren gehangen. Tien jaar later kon een tweede, zelfs wat grotere klok worden bekostigd. Deze klok werd "de grote" genoemd en uiteraard kreeg de oudste klok de naam van "de kleine". In de 19de eeuw is een nog kleinere aangeschaft, maar deze is historisch niet interessant.

De grote klok van 1480

J.H.Peters meldt in "Uit Elsloo's Verleden" (Valkenburg 1973), pag. 64, dat Jan van Venlo op 4 mei 1480 deze klok goot. Hij vervolgt dan: "Op de klok zijn drie munten afgedrukt. Op de klok leest men:

*Anno Milleno quater c Octogeno, Imensis maji fuerat, fusa, compana,
Hoc cunctis grata, Marie nomen mich data, De Venlo fecit Joannes me,
Bene reficit. Dijt is der gemeente cloek van Elsloo."*

J.H.Peters vermeldt de bron, waaraan hij de tekst ontleende, niet. Deze tekst bevat zoveel onzekerheden t.a.v. het Latijn, dat een nader onderzoek ter plekke noodzakelijk is. Degene die deze taak op zich wil nemen moet natuurlijk over een voldoende conditie beschikken om de klok van zeer dichtbij en rondom

te bekijken, maar moet bovendien ook zoveel kennis van het middeleeuws Latijn hebben dat zij/hij de beschadigde letters interpreterend kan lezen.

Ik noëm alvast enkele onduidelijkheden in de door Peters gepubliceerde tekst: de weergave van het jaartal 1480 is sterk verhaspeld; "milleno" is waarschijnlijk een foutieve lezing van de samentrekking "mill.mo" (millesimo); "c" zal wel "&" zijn; "octogeno" is onduidelijk niet-klassiek Latijn; "compana" moet wel als "campana" worden gelezen; "mich" is "mihi"; "hoc cunctis grata" is grammaticaal onjuist/onduidelijk; "reficere" kan alleen maar worden vertaald met "herstellen, vernieuwen"; was de klok van 1480 misschien een hergieting van het brons van de tot de verwoeste kerk behorende klok? in de tekst van Peters staan wel erg veel komma's; staan die ook werkelijk op het randschrift? Van de gelegenheid moet de bezoeker van de torenklok gebruik maken om de drie "munten" na te tekenen.

Ondanks de onzekerheden van de tekst zou deze kunnen worden vertaald als: "In het jaar 1480, in de maand mei werd de klok gegoten; dit dankzij allen; mij is de naam Maria gegeven; Joannes van Venlo maakte mij; hij herstelde mij goed. Dit is de algemene klok van Elsloo."

De grote klok van 1480 hangt nog steeds in de toren van de St. Augustinuskerk. Hoeveel schade de kerk in de loop van de eeuwen ook opliep door brand, vijandelijke handelingen e.d., de klokken bleven vrijwel onbeschadigd, totdat de kerk in de nacht van 20/21 april 1843 tijdens een hevig noodweer onherstelbaar werd verwoest. Daarbij werden de klokken ernstig beschadigd, maar ze konden toch wel weer in de toren van de huidige kerk worden gehangen.

De klok van 1470

Bij het opmaken van lijsten van te beschermen monumenten in ons land werd de grote klok van 1480 op een dergelijke lijst opgenomen. Toen in de oorlog alle klokken aan de bezetters moesten worden afgestaan, werden de klokken van de monumentenlijst uitdrukkelijk daarvan uitgezonderd. Elsloo behield dus de grote klok (van 1480).

Maar de twee andere klokken moesten wel worden ingeleverd. In zijn artikelen-serie "Elsloo in de oorlogsjaren" schrijft H. Rouvroye (Heemkundesnippers nr.9 (november 1990), pag 21: "Het jaar 1942 werd in Elsloo afgesloten met een wandaad van de Duitsers. Op 19 december werden - onder protest van de pastoor - twee van de drie kerkklokken uit de toren van de St. Augustinuskerk gehaald door een Limburgse aannemer, "KlokkenPeter" genaamd, en naar Duitsland op transport gesteld via de haven van Stein."

Aan deze roof van de klokken was wel iets voorafgegaan, namelijk de poging van de NSB-burgemeester Pisters de oudste van de twee te behouden. Hij

vraagt in een brief van 4 december 1942 aan de Rijksarchivaris te Maastricht te bezien of ook de tweede klok de bescherming van de "M-lijst" zou kunnen krijgen. Daarbij verwijst hij naar een publikatie van de heer J.H.A. Mialaret, die in het begin van de twintiger jaren belast was met de inventarisatie van de monumenten ("Publications", deel 60, 1924, pag. 10). Voorts brengt hij een door de heer L. van Mulken, hoofd van de Meisjesschool te Elsloo, gevonden handschrift met de opschriften van deze klok ten berde. Volgens de aantekeningen van de heer Van Mulken luiden de opschriften:

In de eerste band om de klok:

Ao. 1470 fusa. Ao. 1571 refusa d: Jois de Gavre et d'Annae de.... (vermoedelijk: Harchies). Sancta Catharina Sacra.

In de tweede band:

parchies refunditur Ao. 1671 auspicijs ilmi d. Nicolai comitis d'Arberg de Valengin et Illmae d. Olimpiae de Gavre, natae comitissae de Fresin, lib. Baronissae in Elslot, etc. conjugum.

Voorzover mogelijk vertaald:

I. gegoten in het jaar 1470, opnieuw gegoten in het jaar 1571, de heer Joannes de Gavre en mevrouw Anna.... Toegewijd aan de H. Catharina.

II. opnieuw gegoten in het jaar 1671 (of wordt bedoeld, dat de parochie in 1671 opnieuw werd opgericht?) onder auspiciën van de hoogwelgeboren heer Nicolaas Graaf van Arberg de Valengin en van de hoogwelgeboren vrouwe Olimpia de Gavre, geboren Gravin van Frésin, Barones van de vrije heerlijkheid Elsloo etc., echtelieden. Deze klok van 1470 is dus enkele malen opnieuw gegoten.

Er is geen antwoord gekomen op de brief van 4 december 1942. Enerzijds kan dit hebben gelegen aan wat onduidelijkheid en warrigheid in de tekst ervan, maar het is vooral veroorzaakt doordat de brief door de actie van de bezetters werd achterhaald: op 19 december 1942 werden de twee klokken ondanks protesten van de pastoor door KlokkenPeter uit de toren gehaald en afgevoerd. In de aantekeningen van de heer Van Mulken wordt dan vermeld, dat deze klok "in Duitschland in ongeschonden staat werd aangetroffen en in December 1945 naar Elsloo teruggebracht".

Deze latere toevoeging is duidelijk op een andere typemachine geschreven, mogelijk dus door een ander dan de heer Van Mulken. Maar vervolgens lezen we op dezelfde bladzijde (alweer in een ander lettertype): "Door het kerkbestuur is niettemin deze klok niet opnieuw opgehangen, daar het de vermiste klok niet zou zijn. Ze is omgesmolten en door een nieuwe vervangen."

("Publications" is de afgekorte naam van de serie "Publications de la Société Historique et Archeologique dans le Limbourg")

Deze publikatie kwam mede tot stand door de steun van:

J. L'Ortye, transportbedrijf BV, Hoensbroek

Fa. Gebr. Meijers, slagerij, Elsloo

Brillen oogmeting en contactlenzen Haan optiek VOF, Stein

Martin Mols, juwelier VOF, Stein

Assurantiekantoor Jack Reijnders, Beek